

Урок 25

Тема. Болгарія. Югославія.

Мета уроку: розкрити процес розвитку Болгарії у міжвоєнний період, показати особливості політичних процесів у країні, з'ясувати причини політичної нестабільності і встановлення авторитарного режиму; показати процес створення Югославії, охарактеризувати розвиток Югославії у міжвоєнний період, розкрити суть національної проблеми в країні; закріпити навички аналізу і зіставлення історичного матеріалу, уміння розглядати історичні явища в конкретно-історичних умовах; виховувати учнів у дусі

ПЛАН

1. Наслідки Першої світової війни для Болгарії.
2. Політика уряду А. Стамболійського.
3. Комуністичне повстання 1923 р.
4. Болгарія у другій половині 1920-1930-х рр. Встановлення монархічної диктатури.
5. Утворення Королівства сербів, хорватів і словенців. Відовданська конституція.
6. Національна проблема. Криза і розпад першої Югославії.

«Болгарія у Першій світовій війні»

Перша світова війна

Території на схід від лінії «Енос-Мідія» пропонувані Болгарії Антантою

Території надані Болгарії Туреччиною у 1915 р.

Болгарські надбання протягом світової війни

Північна Добруджа, приєднана до Болгарії внаслідок Бухарестського миру 1918 р.

1914

Фердинанд

1918

Борис III

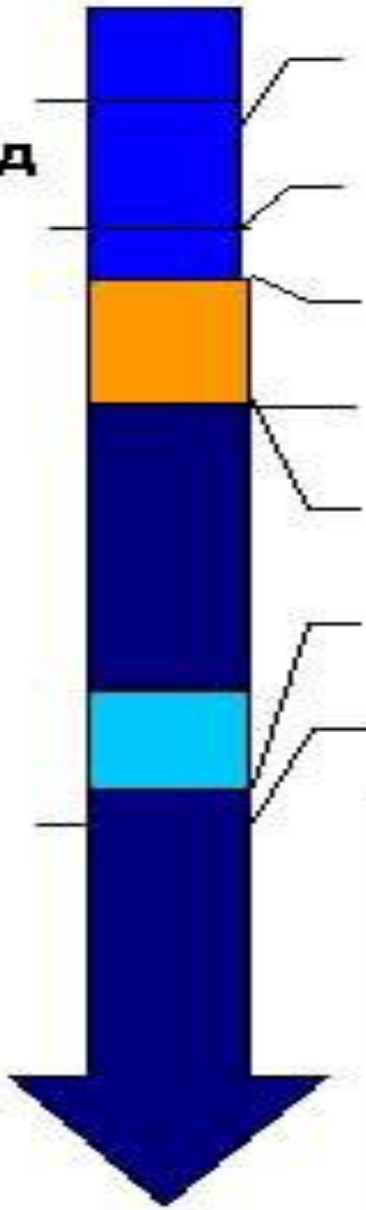
**Стамбo-
лїський**

Цанков

Ляпчев

Георгієв

1935

10. 1915 вступ Болгарії у війну

09. 1918 антимонархічне повстання

27. 11. 1919 Нейська мирна угода

9. 06. 1923 державний переворот

09. 1923 вересневий повстання

19. 05 1934

переворот "Ланки"

01. 1935 встановлення диктатури Бориса III

Болгарія у 1914 - 1939 рр.

Стрічка часу «Болгарія у 1914–1939 рр.»

«Прапор Болгарії у 1913 р.»

Становище Болгарії наприкінці Першої світової війни: вступила у війну в жовтні 1915 р. на боці австро-німецького блоку; виснаження людських й економічних ресурсів; значні збитки у промисловості, сільському господарстві, ремісничому виробництві; зростання податків через величезні витрати на армію; процвітання корупції, зловживання владою; весна 1918р. – початок кризи влади; посилення антивоєнного руху; формування Фердинандом I уряду із прихильників Антанти на чолі з *О. Малиновим* але жодних серйозних змін у зв'язку з

Революційний рух у 1918-1919 рр.

Передумови революційного вибуху: поразка болгарської армії на Салонікському фронті у вересні 1918 р., погіршення економічної ситуації.

Перебіг подій

- *Вересень 1918р.* – виступ відступаючих солдатів на болгарську столицю з метою розправи над царем.
 - Звільнення з ув'язнення лідерів селянської партії Болгарський землеробський народний союз (БЗНС) *О. Стамболійського і Р. Даскалова* за умови, що вони зможуть переконати солдатів припинити повстання, але лідери БЗНС перейшли на бік солдатів.
 - *27 вересня 1918 р.* – проголошення у *Радомирі* повалення монархії і встановлення республіки. Обрання *О. Стамболійського* президентом.
 - *29 вересня 1918 р.* – перемир'я з країнами Антанти.
 - Початок окупації Болгарії військами Антанти.
- Поразка повстанців від урядових військ, на допомогу яким прийшли німецькі дивізії.

**Борис III
(1918 - 1943)**

Був надзвичайно популярним монархом та є одним з ключових персонажів балканської історії між двома світовими війнами та під час Друго світової війни.

Зійшов на престол у віці 24 років після поразки Болгарії в Першій світовій війні, де вона виступила на боці Німеччини, та зречення батька. Прийняв країну у стані на грані хаосу. Незважаючи на всі зусилля придушити діяльність як лівих, так і правих екстремістів та стабілізувати болгарську політику, був фактично безпорадним за часів авторитарних урядів Олександра Стамболійського, потім Александра Цанкова.

Політика уряду О. Стамболійського

- *Серпень 1919р.* – проведення парламентських виборів, на яких перемогли БЗНС і Болгарська комуністична партія (БКП). Формування О. Стамболійським уряду.
- *27 листопада 1919р.* – укладення Нейїського мирного договору.
- Початок загального політичного страйку проти Нейїського договору, зростання податків і цін.
- Формування О. Стамболійським однопартійного уряду БЗНС.

Соціально-економічні реформи

- 1) Закон про загальну трудову повинність. Аграрна реформа: відчуження на користь держави земель площею понад 30 га; їх розподіл між безземельними та малоземельними селянами; сплата викупу вартості земельного поділу розтягувалася на 20 років.
- 2) Надання селянським кооперативам монопольного права на вивіз за кордон сільськогосподарської продукції, окрім зерна, торгівля яким залишалася за державою.
- 3) Запровадження оподаткування на діяльність банків, промислових, торговельних організацій.

Державний переворот у червні 1923 р.

Передумови перевороту

Кінець 1920р. – початок боротьби правих сил проти «землеробського» уряду О. Стамболійського.

1922 р. – формування «Народної змови» – правої організації, яка ставила своїм завданням скинути уряд і встановити авторитарний режим. Лідер – О. Цанков.

Організатором здійснення перевороту було керівництво «Народної змови», направлене Борисом III. *8-9.06.1923 р.* – арешт змовниками міністрів і депутатів БЗНС. Вбивство О. Стамболійського, який намагався організувати опір.

Результати й наслідки: прихід до влади уряду О. Цанкова, призначення на головні посади

Болгарський політичний діяч правого спрямування, прем'єр-міністр (1923—1926), економіст. Академік Болгарської академії наук (1935). Один з визнаних лідерів у боротьбі з комуністичною загрозою у міжвоєнній Європі.

Александр Данков

Вересневе повстання 1923 р.

Передумови. Після встановлення військової диктатури БКП та ліве угруповання БЗНС взяли курс на збройне повстання з метою захоплення влади в країні.

Хід подій

- *Серпень 1923р.* – створення комуністами Головного революційного комітету на чолі *Г. Димитровим* з метою підготовки до збройного повстання.
- *22-23 вересня 1923 р.* – початок повстання; у Софії заколот підняти не вдалося.
- *30 вересня 1923 р.* – придушення повстання урядовими військами, репресії проти учасників збройного виступу.

Результати – зміна тактики БКП: перехід комуністів до терористичної діяльності; *січень 1924 р.* – заборона болгарським парламентом діяльності БКП.

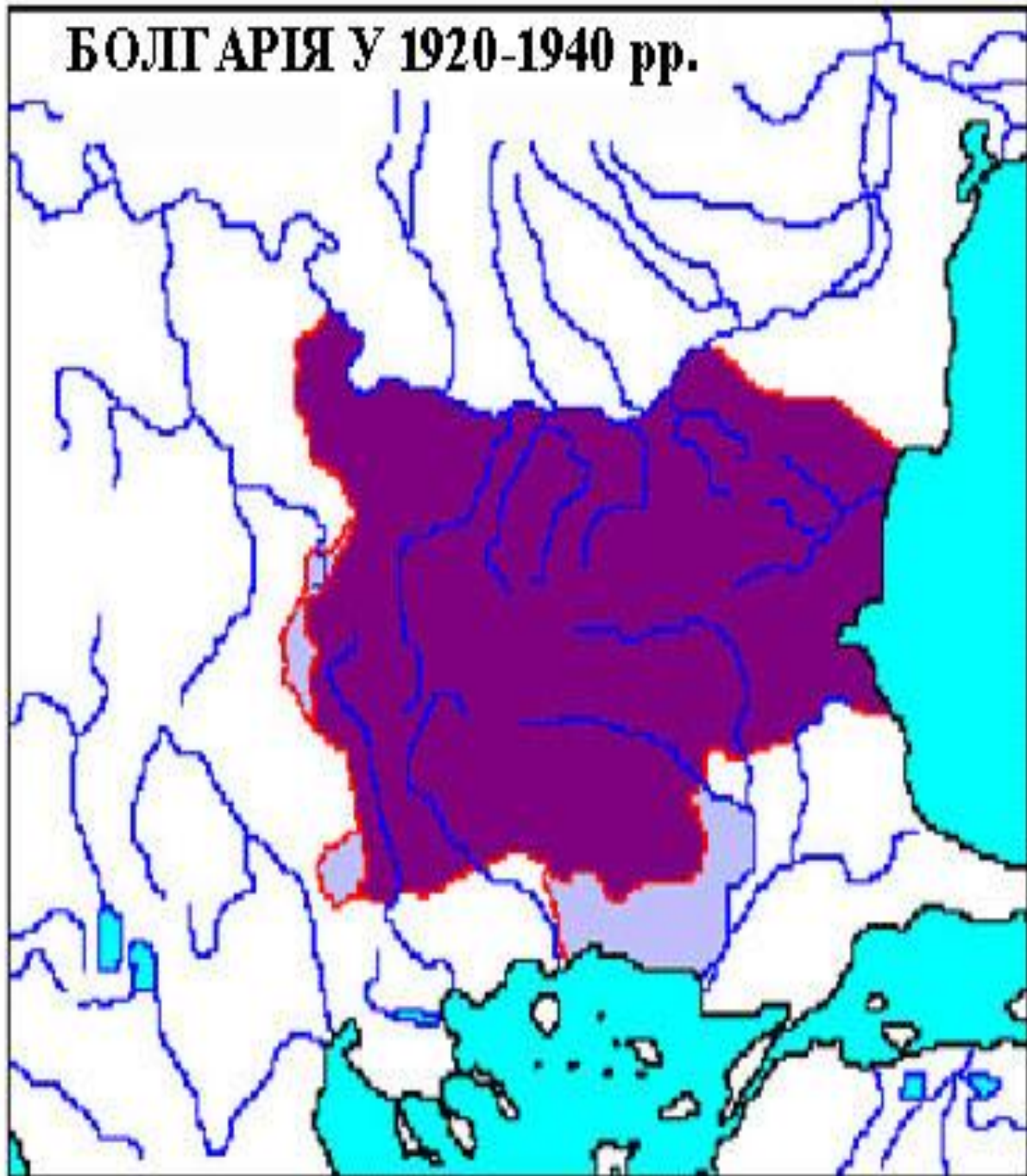
Георгій Димитров

Діяч болгарського та міжнародного комуністичного руху. У вересні 1923 року — один з керівників збройного повстання проти уряду Цанкова. Після провалу втік разом із іншими агентами Комінтерну до Югославії, потім проживав у СРСР.

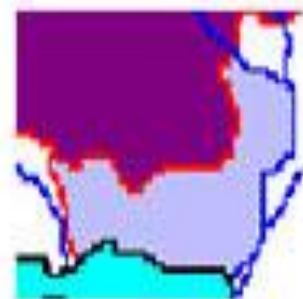
Його називали «болгарським Леніним», після смерті в добу соціалізму в Болгарії йому було зведено мавзолей у Софії на кшталт ленінського. Димитрова іменували «вождем» болгарського народу.

БОЛГАРІЯ У 1920-1940 рр.

Території
приєднані
до Королівства
сербів, хорватів,
словенців

Східна Фракія,
1919 р. окупована
Антантою,
1920 р. передана Греції

Болгарія в 1923-1934 рр.

За уряду Цанкова відбулося: підвищення платні військовим і чиновникам; надання податкових пільг ремісникам; прийняття закону про страхування робітників; падіння популярності уряду та його відставка.

Уряд центристів сформувався у 1926 р. на чолі з А. Лянчевим. Програма будувалася на прихильності до конституційного порядку і парламентських методів управління. Дозволено діяльність громадських і політичних організацій. Відновлення діяльності комуністів, які утворили Болгарську робітничу партію.

Економічна криза 1928-1934 рр. та її наслідки.

Важке становище галузей: текстильної, харчової, тютюнової, вуглевидобувної; аграрна криза; скорочення експорту; безробіття (200 тис. чоловік).

1931 р. – перемога на виборах Народного блоку, в який увійшли Демократична партія, Робітничка партія, БЗНС.

Створено новий уряд на чолі з *О. Малиновим*, якого змінив *М. Мушанов*. Проведено дві політичні амністії, але обіцяна демократизація країни не була здійснена.

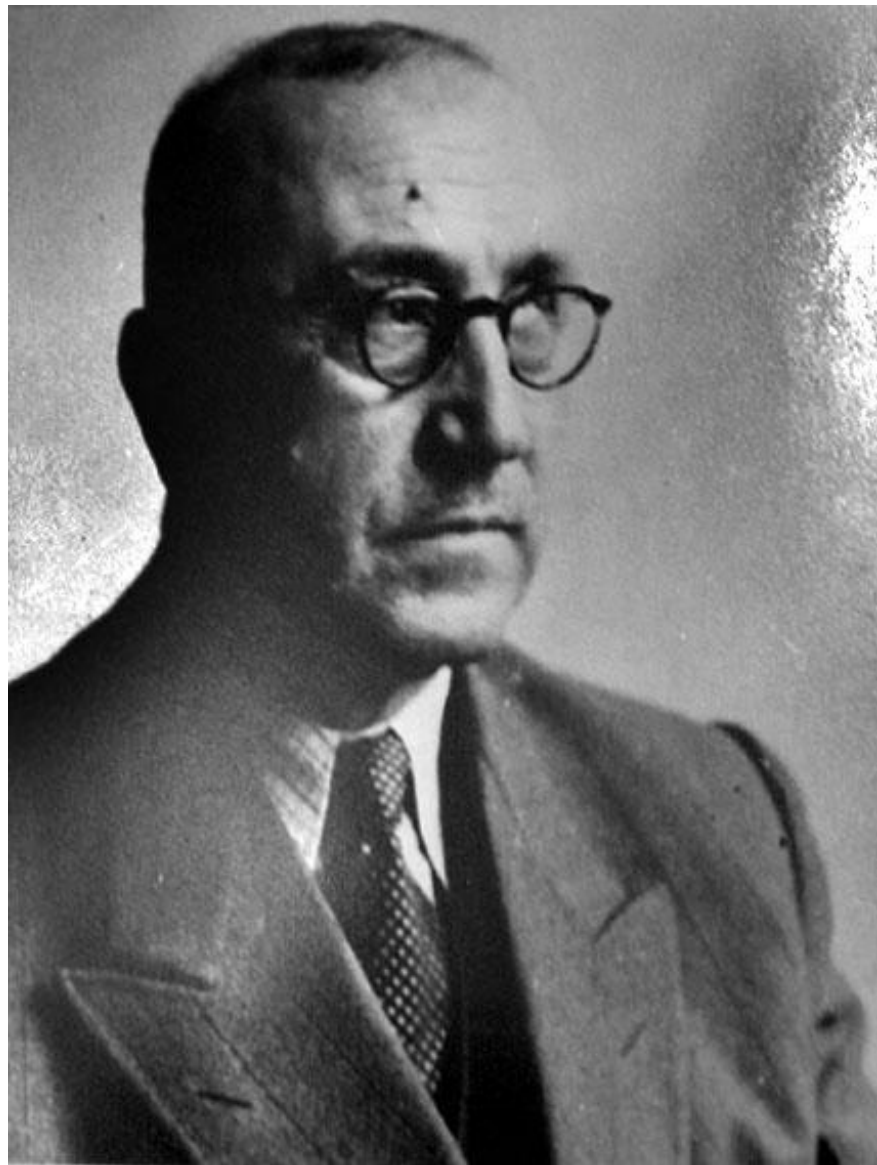
Державний переворот 1934 р.

Передумови перевороту: катастрофічні наслідки економічної кризи; поширення фашистських ідей.

Хід подій

19 травня 1934 р. – здійснення державного перевороту групою «Ланка» та Військовою лігою. Формування військового уряду на чолі з полковником *К. Георгієвим*.

Діяльність уряду К. Георгієва: Консолідація нації та відстоювання її інтересів. Намагався створити сильну державу і зосередити владу в своїх руках. Скасування дії конституції. Заборона усіх політичних партій і профспілок. Запровадження державної монополії на спирт, сіль, тютюн, нафтопродукти. Невдоволення прихильників співпраці з Німеччиною нормалізацією відносин з Югославією; початком зближення з Великобританією і Францією. Прагнення уряду *К. Георгієва* включити Болгарію до *Балканської Антанти*.

Болгарський державний
та військовий діяч,
прем'єр-міністр країни
(1934–1935 та
1944–1946)

Кімон Георгієв

Болгарія в другій половині 30-х рр.

Встановлення монархічної диктатури

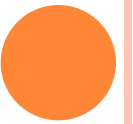
- Провокація царем Борисом III розколу в урядовому таборі.
- *Січень 1935р.* – відставка уряду К. Георгієва.
- Зосередження усієї влади в руках монарха, який прагнув надати своєму правлінню надпартійного характеру.
- Заборона усіх партій і політичних організацій.
- Основа монархічної диктатури – офіцери болгарської армії.

Орієнтація на Німеччину – збільшення обсягу торгівлі з Німеччиною; монопольне становище Німеччини на болгарському ринку; прагнення Болгарії нормалізувати відносини з балканськими країнами; укладення договору про ненапад з державами, що входили до Балканської Антанти; приєднання до Антикомінтернівського пакту.

1 березня 1941 р. – окупація Болгарії гітлерівськими військами, перетворення країни на сателіта нацистської Німеччини.

Утворення Королівства сербів, хорватів і словенців

Королівство сербів, хорватів і словенців – офіційна назва в 1918-1929 рр. держави, створеної в результаті об'єднання Хорватії, Словенії, Боснії і Герцеговини, Далмації та Воєводини (що входили до 1918 р. в Австро-Угорщину) з королівствами Сербія й Чорногорія. У 1929 р. дістало назву **Югославія**.

20 червня 1917р. – підписання *Корфської декларації*, яка передбачала об'єднання Сербії і південнослов'янських земель Австро-Угорщини в незалежну державу під егідою династії Карагеоргієвичем після закінчення війни.

29 жовтня 1918 р. – оголошення Народним утворення незалежної держави словенців, хорватів і сербів. Ця держава виявилася нежиттєздатною, через відсутність армії, апарату управління тощо.

1 грудня 1918 р. – підписання угоди про створення єдиної держави – Королівства сербів хорватів і

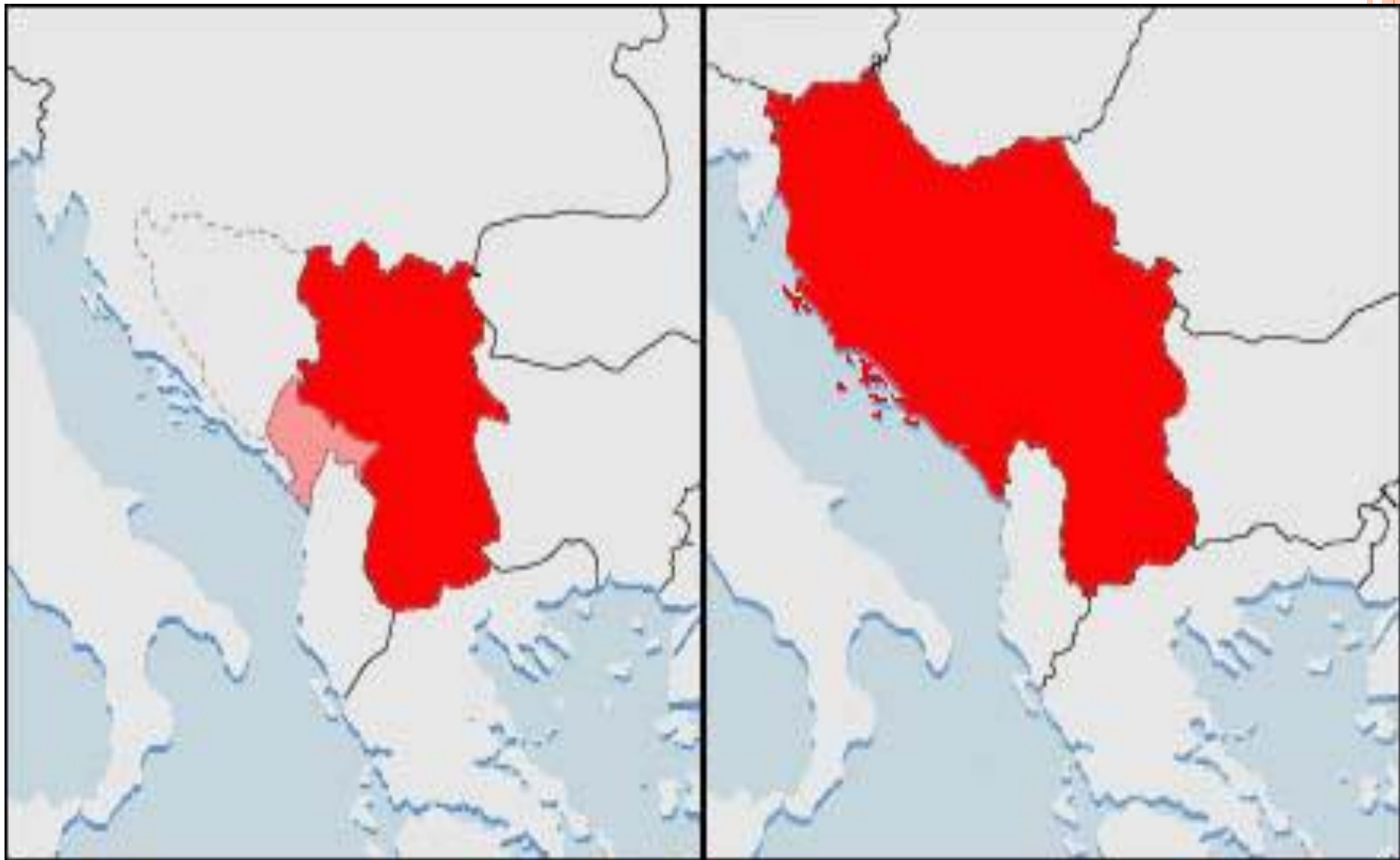
Король Александр

«Прапор королівства
Югославія»

«Сербія у 1914 р. та Королівство СХС у 1920 р.»

АВСТРО-УГОРСЦИНА

Народна рада
Словенії

Народне віче
Хорватії

Народне віче хорватів,
словенців і сербів

Королівство Сербів,
Хорватів, Словенців

Сербія

Чорногорія

Економічний розвиток у 1919–на поч. 1920-х рр.

Промисловість: господарство зруйновано війною, фактична відсутність промисловості, фінансовий хаос; зростання у роки часткової стабілізації ролі Сербії, яка отримувала основну частину кредитів Національного банку: інтенсивне залізничне будівництво; прокладання шосейних доріг; створення нових промислових підприємств; фактична відсутність важкої промисловості, за винятком гірничовидобувної галузі; переважання дрібних підприємств у легкій промисловості.

Сільське господарство: 1919 р. – аграрна реформа, яка обмежила поміщицьке землеволодіння в Словенії, Хорватії і Воєводині, збереження дрібного селянського землеволодіння у сербському селі; близько 70 % землі залишилося у власності великих і

28 червня 1921 р. – ухвалення Установчими зборами Конституції Королівства сербів хорватів і словенців, яка дістала назву *Видовданської* (була прийнята у день Святого Вида).

Основні положення Видовданської конституції: проголошення сербо-хорвато-словенської держави конституційною, парламентською і спадкоємною монархією; оголошення недоторканності короля; наділення короля широкими повноваженнями: здійснення разом з *Народною скупщиною* (парламентом) законодавчої влади; через Раду міністрів – виконавчої; право здійснення зовнішньої політики; закріплення унітарного державного устрою; поділ держави на 33 жупанії (губернаторства); положення про демократичні свободи і громадянські права, рівність всіх громадян перел законом.

Форма державного правління

Королівства СХС за конституцією 1921 р.

Виконавча влада

Законодавча влада

Король

Рада міністрів

Народна скупщина

(на 4 роки)

виборці (чоловіки від 30 років)

Етнічний склад Югославії
в 20-х рр. XX ст. (тис. чол.)

Загострення національного питання.

Ігнорування урядом особливостей історичного розвитку і політичного становища народів і територій Королівства. Наростання релігійної нетерпимості: хорвати і словенці – католики, серби – православні, жителі Боснії і Герцеговини – переважно мусульмани. Загострення сербо-хорватських суперечностей: масові мітинги протесту проти політики сербських панівних кіл, особливо після вбивства *С. Радича* – лідера Хорватської республіканської селянської партії, яка висувала гасло національної незалежності Хорватії. Боротьба проти сербізації різних політичних сил Словенії, Боснії і Герцеговини. Знищення сербською владою національних установ і організацій – Хорватського собору, Народного собору Боснії і Герцеговини, Народної скупщини в Чорногорії.

Державний переворот 1929 р.

6 січня 1929р. – державний переворот, який ознаменував перехід від парламентської монархії до диктаторського режиму. *Характерні риси режиму:* скасування королем Олександром Видовданської конституції та розпуск Народної скупщини; зосередження усієї повноти влади в руках короля; розпуск політичних партій та організацій, запідозрених в антидержавній діяльності; перейменування Королівства сербів, хорватів і словенців на *Королівство Югославія*; запровадження нового адміністративного поділу на банати, які найменувалися за назвами рік; кордони проведені з таким розрахунком, щоб сербське населення становило більшість у кожному банаті.

Результат: встановлення монархічної диктатури.

Югославія в 30-ті рр.

Погіршення економічного становища з кінця 1929 р.; у 1931-1933 рр. криза охопила промисловість, сільське господарство і фінанси; скорочення виробництва у гірничорудній галузі на 50-70%; зростання безробіття (300 тис. чол.); розорення селян, спричинене різким зниженням цін на сільськогосподарську продукцію; *Зовнішня політика:* орієнтація на Францію; участь у створенні Малої Антанти; укладення з Німеччиною торговельного договору; організація гітлерівцями убивства короля Олександра; орієнтація з другої половини 30-х років на Німеччину.

1937р. – укладення договору про нейтралітет з Італією, який значною мірою привів до розпаду Малої Антанти і Балканської Антанти.

Внутрішньополітична обстановка. Після убивства Олександра королем проголосили його 11-річного сина Петра. *1935 р.* – створення уряду на чолі з М. Стоядиновичем. Новий уряд заявив про своє прагнення

Вбивство Луї Барту та югославського короля Александра,
Марсель, 9 жовтня 1934 р.»

